

Alvast iets over Pestvogels

■ Een invasie en nog wel bij huis! Menige vogelaar zal afgelopen winter verblijd zijn met een groepje rinkelende Pestvogels in "zijn" woonwijk of eventueel zelfs tuin. Een buitenkansje, want pestvogelinvasies zijn zeldzaam, al worden deze schoonheden elk jaar in ons land gezien. Met het Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels worden ook van deze soort alle waarnemingen verzameld sinds 1989. Hoewel het nog veel te vroeg is om een volledig overzicht te geven (veel waarnemingen van afgelopen winter moeten nog binnenkomen of zijn nog niet verwerkt) toch alvast wat zaken op een rijtje, al was het maar om de treuzelaars aan te sporen tot het insturen van formulieren.

Onvoorspelbare invasiegast

De Pestvogel broedt van het noorden van Zweden en Finland tot in Oost-Siberië en komt tevens in het uiterste noorden van Noord-Amerika voor. Op zoek naar voedsel (allerlei bessen) zakken ze in het winterhalfjaar af naar zuidelijker oorden; een combinatie van veel vogels (goed broedsucces) en weinig bessen is voor Pestvogels een rampenscenario en het sein tot stevige verplaatsingen.

De reguliere Europese overwinteringsgebieden strekken zich zuidwaarts uit van de Benelux via midden-Duitsland tot de Donau-delta. Tijdens grote invasies komen Pestvogels tot in Zuid-Europa. Individuele vogels kunnen in opeenvolgende winters heel verschillende gebieden opzoeken. Zo is een geval bekend van een geringde krachtpatser die de ene winter in Polen zat en de eropvolgende

in Oost-Siberië, wat slechts 5500 km scheelt.

De aantallen die West-Europa aandoen kunnen enorm variëren. Echte invasies komen weinig voor. In Nederland waren er tot en met 1983 vijf grote invasies (met meer dan 2000 exemplaren), met die van 1981/82 als voorlopig meest recente en die van 1965/66 als vermoedelijke topper (meer dan 11.000 vogels). Menigeeen heeft zich het hoofd gebroken om een cyclisch verloop in het patroon van invasiejaren te ontdekken. Deze pogingen zijn vruchteloos gebleken. Gelukkig maar, want de sjeu van het waarnemen van Pestvogels is uiteraard het onvoorspelbare ervan.

Periode 1989-95

De start van het BSP niet-broedvogels, januari 1989, viel midden in een aardige winter om Pestvogels te zien

in Nederland. Er kwamen bij SOVON ruim 50 meldingen binnen, maar get op bevindingen in Noord-Holland (Graspieper 9: 123-128) was de grote stroom in januari vermoedelijk al voorbij. Tot in Zwitserland werd in deze winter een invasie-achtig optreden opgemerkt.

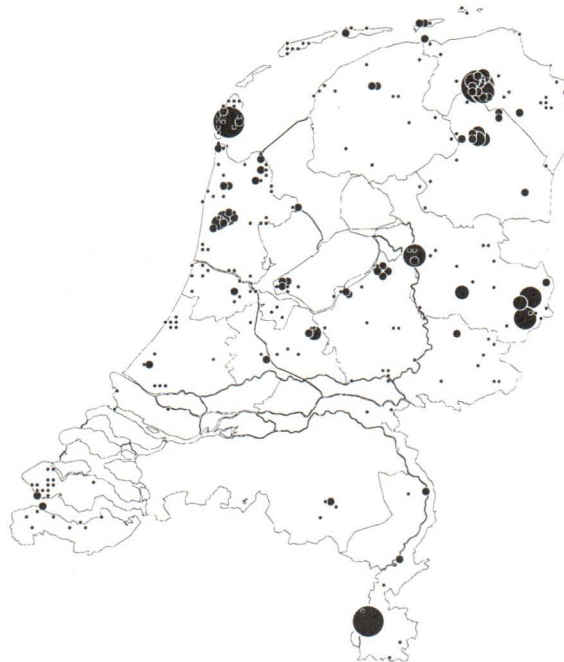
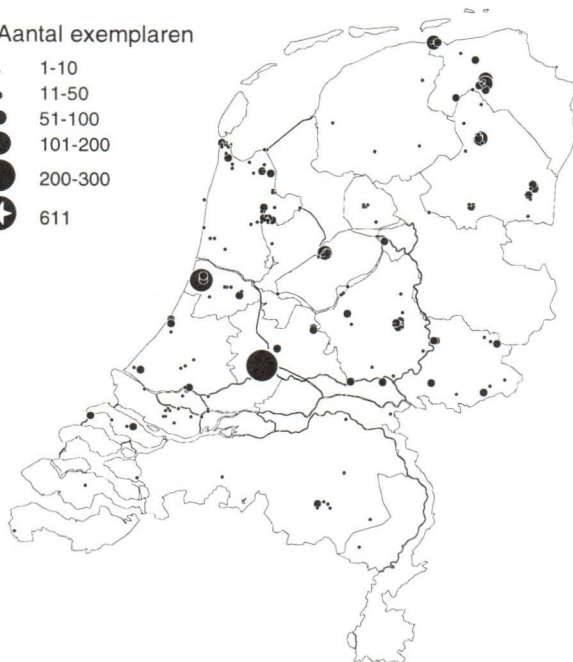
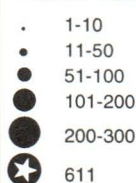
Van de overige winters tot aan de gedenkwaardige winter van 1995/96 was die van 1990/91 met ongeveer 260 meldingen de beste. Het aantal betrokken vogels is niet precies bekend (er is nog niet gecorrigeerd voor langdurig aanwezige vogels die verschillende malen doorgegeven zijn), maar een aantal van 1500-2000 lijkt niet overdreven. De meeste Pestvogels werden in november gezien, waarna de aantallen wat terugvielen en tot en met maart vrij constant bleven.

De winters van 1989/90 en 1991/92 waren redelijk met ieder ongeveer 100 meldingen. In de eerste winter viel de piek in januari, in de tweede in november. Ronduit mager waren de winters van 1992/93, 1993/94 en 1994/95, die ieder slechts 10-25 meldingen opleverden. Figuur 1 geeft de meldingen tot aan afgelopen winter weer (rechts).

Winter 1995/96

De invasie in de winter 1995/96 is min of meer uit de lucht komen vallen. Aanvankelijk leek alles te wijzen op opnieuw een slappe winter voor Pest-

Aantal exemplaren

Figuur 1. Verspreiding Pestvogel in de winter van 1995/96 (links; nog verre van compleet!). Ter vergelijking is de verspreiding weergegeven in de overige winters vanaf 1989 (rechts). Aantallen zijn gesommeerd per kwartblok.

De invasie van 1965/66

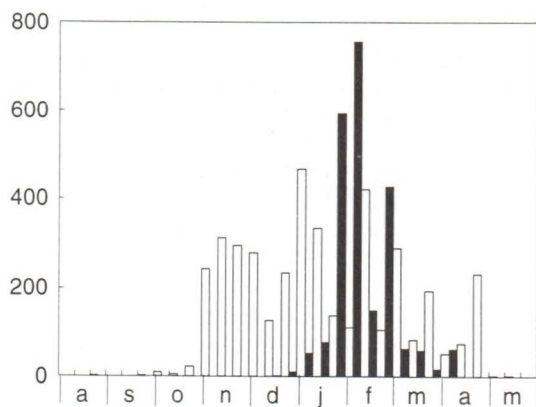
Hoe leuk ook de invasie afgelopen winter was, zo spectaculair als die van 1965/66 was hij niet. De waargenomen groepen waren toen bijv. gemiddeld groter, en groepen van meer dan 100 vogels waren geen uitzondering. Afgelopen winter werden meestal niet meer dan enkele tientallen gezien, met een groep van 130 vogels als voorlopig maximum. Mede door het sensationele karakter is de invasie van 1965/66 goed gedocumenteerd.

De invasie begon in West-Europa half oktober toen zowel in Groot-Brittannië als Nederland Pestvogels opdoken. In november namen de aantallen enorm toe en begon het front zich zuidwaarts te verplaatsen tot in het midden van Frankrijk en Duitsland. Begin december werden in Zwitserland piekaantallen vastgesteld (ruim 7000 vogels op 2 december) en in december-januari werden tot in Sicilië, Griekenland en Turkije Pestvogels gemeld.

Het verloop van de invasie was overal vergelijkbaar en werd gekarakteriseerd door het plotse verschijnen van grote groepen die vervolgens uit elkaar vielen, op zoek naar voedsel. Na enige tijd verdwenen deze groepen spoorloos, al konden individuen en kleine groepen nog tot diep in het voorjaar blijven hangen.

vogels. Tot aan de jaarwisseling werden amper Pestvogels gezien, maar in januari nam het aantal waarnemingen plotseling toe, vooral aan het eind van die maand. In februari zette deze

tendens zich nog even door, maar in maart vielen de aantallen sterk terug. Tot in de eerste decade van april werden hier en daar nog Pestvogels gesignaleerd, daarna waren ze van de

Figuur 2. Seizoenspatroon van Pestvogel per maanddecade in de winter van 1995/96 (zwarte balken; overzicht nog incompleet!) en de overige winters vanaf 1989 (witte balken). Aantal vogels is gesommeerd per maanddecade.

Nederlandse aardbodem verdwenen.

Figuur 2 toont het verschil in seizoenspatroon tussen de winter van 1995/96 en de overige winters. Overigens haasten we ons hieraan toe te voegen dat het beeld in de winter van 1995/96 nog verre van compleet is. Vooral uit februari (en maart?) moeten nog vele waarnemingen binnenkomen respectievelijk verwerkt worden. Het opvallende verschil in timing is echter reëel. Overigens is een late aankomst van Pestvogels niet uitzonderlijk. Zo kwamen in 1957 pas in februari en maart grote aantallen Pestvogels in ons land (Limosa 31: 17-28). Incompleet is ook het voorlopige verspreidingskaartje (figuur 1, links), waaraan nog veel waarnemingen toegevoegd kunnen worden. Zo zijn er in Limburg wel degelijk Pestvogels gezien, maar worden waarnemingen uit deze provincie als set aangeleverd, wat nog niet gebeurd is. Ook in de andere winters zijn echter de meeste waarnemingen ten noorden van de grote rivieren gedaan, en hetzelfde was het geval in de winters van 1978-83.

Artikel in de maak

Dit stukje kan niet meer pretenties hebben dan een voorlopige en snelle berichtgeving. Daarnaast is het uiteraard zaak om de invasie grondig te documenteren. Daarom geldt het parool: alle pestvogelwaarnemingen verzamelen, op formulier zetten en insturen. Deze invasie verdient het om uitgebreid beschreven te worden.

Fred Hustings & Erik van Winden

Mededelingen BSP niet-broedvogels

Nieuwe soort

De CDNA heeft laten weten dat de Witwangstern vanaf 1 januari 1996 niet meer door haar beoordeeld wordt. Alweer een mooie soort dus die aan het BSP niet-broedvogels toegevoegd wordt. Waarnemingen van na 1 januari 1996 kunnen op het formulier gezet worden. Stuur wel een beschrijving mee!

Nieuwe oude soorten

Bokje, Beflijster en Frater zijn vorig jaar toegevoegd aan het formulier. Ook "oude" waarnemingen zijn welkom, van na 1 januari 1989 (start van het project).

Contactpersonen

Hieronder de personen die het project schwing geven en waarnemingen controleren. De post loopt via het SOVON-kantoor. Adressen in de vorige SOVON-Nieuws.

Noord-Holland-Noord Ko van Gent
Friesland Dick Schut
Groningen Ben Koks
Drenthe Michel Klemann
Twente Bé van Kuik
Overijssel-Noord Nico Noordhof
Flevoland Henny van den Heuvel
Noord-Holland-Zuid Patrick Bergkamp
Zuid-Holland-Noord Hans Westerlaken

Utrecht André van Kleunen
Veluwe Bernd de Bruijn
Achterhoek vacature
Grote Rivieren Jan-Joost Bakhuizen
Zeeland Jan-Willem Vergeer
Brabant-West Henk Sierdema
Brabant-Oost Wil Beeren
Limburg Ran Schols
Zuid-Holland-Zuid Sjaak Breedveld

Kort projectnieuws PTT

Het gaat weer de goede kant uit met het PTT-project! Het afgelopen seizoen zijn er voor het eerst sinds 1987 weer meer routes geteld dan het jaar ervoor. Het aantal routes is nu weer gestegen van 350 naar 378! Het streven is het komende seizoen weer de magische grens van 400 te passeren.

Het meest opmerkelijk aan het afgelopen seizoen waren de grote aantallen Barmsijzen en IJsvogels. Er zijn bovendien relatief veel Tjiftjaffen gezien. De medewerkers aan het project hebben hierover al het nodige kunnen lezen in de tellersbrieven. Afgelopen december bleek met 43 getelde IJsvogels een absolute topper te zijn. Het zal echter niemand verbazen, dat de strenge winter sterk heeft huisgehouden onder deze soort: in februari zijn er nog maar 4 gezien...